

підтримки керівника проекту; зацікавленість адміністрації, фінансова допомога з її сторони. Негативні: велика частка вільного часу, яку займає проект, невміння студентів доцільно розподіляти час; втрата інтересу до проекту під час роботи через різноманітні причини.

Зауважимо, що опитування студентів, проекти яких були реалізовані, свідчить, що проектна діяльність не зменшила їх час на навчання і не заважала навчальному процесу. Навпаки, вони вважають, що робота над проектом допомагає їм розвинути реальні практичні вміння та навички, які «обов'язково знадобляться у майбутньому, але нагально потрібні вже зараз» [3, с. 72].

Таким чином, наше дослідження підтвердило, що організація індивідуальної пізнавальної діяльності студентів за проектною технологією навчання сприяє якісному підвищенню інтересу до предметів хімічного циклу, до своєї майбутньої професії. Практика демонструє, що навички, набуті при виконанні навчальних проектів у вищій школі, дозволяють майбутнім спеціалістам успішно адаптуватися при роботі в нових колективах, займати активну творчу позицію, успішно представляти результати своєї роботи.

Використання проектної діяльності в навчальному процесі сприяє підвищенню самостійності, відповідальності студентів та формуванню атмосфери співпраці та співтворчості між суб'єктами навчального процесу, покращує показник мотивації навчальної діяльності, виявляє креативні індивідуальні здібності, розширює кругозір та інтелект. При виконанні індивідуальних навчально-дослідних проектів у студентів формуються певні базові знання, навички та практичні вміння, що будуть з успіхом використані ними при написанні бакалаврських, магістерських робіт і в подальшій професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев В. Проектно-исследовательская технология: развитие мотивации / В. Васильев // Народное образование. – 2000, – № 9. – С. 177 – 180.
2. Гузев В. В. Поколения образовательных технологий: Интегральные технологии / В. В. Гузев // Химия в школе. – 2003. – № 10. – С. 16 – 23.
3. Жак Д. Организация и контроль работы с проектами / Д. Жак // Технология проектов. Сер. „Современные технологии университетского образования“. Выпуск 2 / БГУ. – Мн.: РИВШ БГУ. – 2003. – С. 64 – 82.
4. Логвін В. Метод проектів у контексті сучасної освіти / В. Логвін // Завуч. – 2003. – № 2. – С. 12.

УДК 37.014.542

Тимчук К. М.

аспірантка кафедри психології і педагогіки
Київського національного
лінгвістичного університету

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ВПЛИНУЛИ НА РОЗВИТОК І СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ ТА ПРОЦЕС ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті в хронологічному порядку простежується процес розвитку системи шкільної освіти. Розглядаються нормативно-правові акти, які відіграли важливу роль в освітній галузі 1958-2008 рр. та вплинули на процес створення навчальної літератури та підручників в Україні.

Ключові слова: всезагальне навчання, народна освіта, шкільна освіта, середня освіта, нормативно-правові документи, закон про освіту, шкільна реформа, навчальний план, навчальна програма, підручник, навчально-методичний посібник, зміст освіти, науково-дослідна педагогічна установа, видавництво підручників, професійно-технічна освіта, державна освітня політика, безперервна освіта, дошкільне виховання, вища освіта, освітній державний стандарт, рівень освіти, альтернативні підручники, апробація навчальної літератури, підручник з іноземної мови.

Тымчук К. Н. Ретроспективный анализ нормативно-правовых документов, которые повлияли на развитие и становление современной системы образования и создания учебников на Украине. В статье в хронологическом порядке прослеживается процесс развития системы школьного образования. Рассматриваются нормативно-правовые акты, которые сыграли важную роль в сфере образования 1958-2008 гг. и повлияли на процесс создания учебной литературы и учебников в Украине.

Ключевые слова: всеобщее образование, народное образование, школьное образование, среднее образование, нормативно-правовые документы, закон об образовании, школьная реформа, учебный план, учебная программа, учебник, научно-методическое пособие, содержание образования, научно-исследовательская педагогическая организация, издание учебников, профессионально-техническое образование, государственная образовательная политика, непрерывное образование, дошкольное образование, высшее образование, образовательный государственный стандарт, уровень образования, альтернативный учебник, апробация учебной литературы, учебник по иностранному языку.

Tymchuk K. M. Retrospective analysis of legal documents which have an influence on the evolution and the process of settling contemporary system of education procedure and making manuals in Ukraine. The process of development the school educational system is traced and chronologize in the article. Normative-legal documents which played an important role in the field of education 1958-2008 and their influenced on the process of creation of educational literature and textbooks in Ukraine are examined.

Key words: Universal schooling, popular schooling, school education, high education, normative-legal documents, education act, school reform, academic curriculum, educational program, textbook, methodological workbook, contents of education, academic institution of pedagogics, publication of a manual, vocational training, public policy of education, continuous education, preschool education, higher education, state standard of education, standard of

education, alternative textbook, approbation of academic books, a foreign language textbook.

Об'єктивне сприйняття дійсності та підготовка людини до трудової діяльності можливі на основі наявної в особистості наукової картини світу, яка, у першу чергу, визначається отримуваною школярами на уроках науковою інформацією й її зв'язком із життям. Тому зміна навчального плану чи окремої дисципліни впливали на зміст наукової картини світу школяра. Разом із тим кожний історичний період вносив корективи у зміст навчання на основі процесів (об'єктивних і суб'єктивних), які відбувалися в суспільстві та визначали шляхи подальшого становлення шкільної освіти чи зумовлювали її зміни або реформування [9].

Ще в 1930 р. ЦК КПРС запропонував усім партійним організаціям розглядати введення всезагального навчання як найважливішу політичну кампанію на весь найближчий період. Тоді ж було запропоновано партійним комітетам не рідше двох разів на рік заслуховувати на своїх засіданнях доповіді партійної частини виконкомів про роботу щодо розгортання всезагального навчання [12].

Завдання, що стояли перед органами народної освіти при здійсненні загальної середньої освіти, не повинні були затуляти і поточні завдання із завершення загального семирічного навчання, які вимагали повсякденної турботи. У квітні 1958 р. Хрущов виступив на XIII з'їзді ВЛКСМ із закликом здолати відірваність шкіл і ВНЗ від життя. В результаті ВР СРСР ухвалила закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти у СРСР» (24 грудня 1958 р.), який був продубльований Верховною Радою УРСР у квітні 1959г., що передбачає перебудову загальноосвітньої середньої школи. В країні вводилася загальна обов'язкова восьмирічна освіта [8, с. 54]. Конкретним виявом цього закону стала реформа 1959-1965 рр., яка позитивно вплинула на розвиток шкільної освіти: почали розроблятися й видаватися нові навчальні плани, програми, підручники, приділялася значна увага навчально-матеріальному забезпеченню навчального процесу, здійснювалася розробка методик викладання предметів, залучення коштів підприємств для оснащення загальноосвітніх шкіл та організації трудової підготовки учнів. Отримали право на існування не тільки офіційні педагогічні теорії, а й наукові та методичні розробки науковців і вчителів-практиків за умови, якщо вони не суперечили партійній ідеології. Разом із тим продовжувався ідеологічний тиск на освіту. Так, кожен шкільний предмет обов'язково мав урахувати в змісті рішення партійних з'їздів і постанов центральних партійних органів. Після виходу закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» у Республіці виникла об'єктивна необхідність зміни змісту шкільної освіти, що здійснювалась різними шляхами: створення нових навчальних планів або внесення в них змін, укладання нових програм з усіх

чи окремих предметів, унесення змін у зміст окремих програм тощо [9].

Важлива роль у переході до комунізму відводилась освітній галузі. Тому основною метою народної освіти республіки була підготовка висококваліфікованих, всебічно розвинених, активних творців комуністичного суспільства, в дусі поваги до радянських законів і соціалістичного правопорядку, комуністичного ставлення до праці, здатних працювати в різних галузях господарського та соціально-культурного виробництва, брати активну участь в громадській і державній діяльності, берегти та примножувати духовні надбання Батьківщини, берегти та охороняти природу [6, с. 33]. Головними недоліками проведеної реформи були:

- 1) недооцінка гуманітарного аспекту освіти;
- 2) підміна політехнічного навчання і посиленої продуктивної праці примусовою професійною освітою;
- 3) дуже стислі терміни переорганізації шкіл (п'ять років);
- 4) відсутність необхідної матеріально-технічної бази, зокрема гострою була проблема укладання стабільних підручників та розробка навчальних планів і програм;
- 5) недостатня кількість підготовлених педагогічних кадрів.

Усі ці чинники у результаті призвели до того, що нова система освіти, маючи принципово правильні орієнтири, так і не змогла піднятися на вищий рівень; якість підготовки випускників ВНЗ і середніх спеціальних навчальних закладів істотно відставала від кількісних показників [17].

Наступний етап розвитку загальної середньої освіти і радянської школи включає 60 – 70 -ті рр. Основні напрями роботи в царині народної освіти були сформульовані в прийнятій XXII з'їздом КПРС (жовтень 1961 р.): програмі здійснення загальної обов'язкової середньої освіти; покращення суспільного виховання дітей дошкільного і шкільного віку; створення умов, що забезпечують вищий рівень змісту освіти та виховання підростаючих поколінь; подальший розвиток і вдосконалення вищої і середньої спеціальної освіти [12, с. 81].

У 60-ті рр. з'явилися школи з поглибленим вивченням іноземних мов. Згідно з постановою Ради Міністрів СРСР «Про покращення вивчення іноземних мов» (травень 1961 р.) відкрилися додатково 700 загальноосвітніх шкіл з викладанням низки предметів іноземною мовою, встановлено ділення класів з числом учнів більше 25 осіб на дві групи для занять з іноземної мови. Ради Міністрів союзних республік у 1963 р. переглянули співвідношення вивчення іноземних мов, що склалося в школі, і знайшли доцільним встановити, щоб надалі 50% учнів вивчали англійську мову, 20% — французьку, 20% — німецьку, 10% — іспанську та інші мови [12, с. 95].

У 1962/1963 навчальному році в Україні була здійснена реорганізація десятирічних шкіл в одинадцятирічні середні трудові політехнічні школи з виробничим навчанням. Проте таке положення

тривало недовго. Першими документами, що почали руйнувати вибудовану в попередні роки шкільну систему, стали постанови ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР (10 серпня 1964 р.) «Про зміну терміну навчання у середній загальноосвітній трудовій політехнічній школі з виробничим навчанням» та «Про перехід середніх шкіл з 3-річного на 2-річне навчання» (17 серпня 1964 р.) У 1966 році був проведений останній випуск з одинадцятих класів масових шкіл і перший випуск з десятих класів. Не дивлячись на те, що їх прийняли тільки 10 та 17 серпня 1964 року, зміни змісту освіти вимагалося запроваджувати вже з 1 вересня цього ж року. Вони робилися поспіхом, без усебічного вивчення можливостей найменшої шкоди, а тому затверджені наказом Міністра освіти УРСР навчальні плани на 1964-1965 навчальний рік не було впроваджено. У цей період було зроблено все для того, щоб планування навчального часу і зміст навчання в УРСР наблизити до шкіл Російської Федерації: кількість годин і програми більшості предметів були однаковими (російська мова і література, історія, суспільствознавство, фізика, астрономія, хімія, географія, креслення). Основна відмінність – українська література, яку вивчали по 5 годин щотижня в 9-10 класах усіх шкіл УРСР. Деяка різниця спостерігалася в годинах, виділених на фізкультуру, іноземну мову та виробниче навчання (у Російській Федерації 6 і 6, а в Україні 5 і 5), а також на виробничу практику (в Україні її збільшено на тиждень). Зазначені зміни у зв'язку з переходом на десятирічну середню освіту Міністерство освіти УРСР внесло до навчальних планів і програм для восьмирічних і середніх шкіл на 1964-1965 навчальний рік. Провідні науково-дослідні педагогічні установи, такі як Науково-дослідний інститут педагогіки УРСР, Академія Наук СРСР в стислий термін розробляли нові навчальні плани, програми з усіх предметів та підручники для учнів, враховуючи тогочасний розвиток науки та культури.

Партія провела велику організаторську роботу зі вдосконалення управління народною освітою. У 1966 р. створено союзно-республіканське Міністерство освіти СРСР, утворені Академія педагогічних наук СРСР і Вчена методична рада, а також Всесоюзна рада з питань середньої школи, до якого увійшли всі міністри освіти союзних республік. Відповідно до постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи подальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи» (10 листопада 1966 р.) у практику школи вводилися нові навчальні плани, програми і підручники. Систематичний курс основ наук став викладатися з 4-го класу, що внесло серйозні зміни до структури і змісту роботи школи. Для поглиблення знань з фізико-математичних, природничих і гуманітарних наук, а також для розвитку різносторонніх інтересів і здібностей учнів з 8-го класу стали проводитися факультативні заняття за вибором учнів. Відкриті школи з поглибленим теоретичним і практичним вивченням окремих предметів [10, с. 44].

Задовго до постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи подальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи» у квітні 1962 року виходить розпорядження Уряду УРСР «Про стан підготовки та видання підручників і навчальних посібників для загальноосвітніх шкіл Української РСР», де вказується на серйозні недоліки у сфері створення та видання необхідних підручників і навчально-методичних посібників для шкіл [13].

До 1970 року в основному було завершено перехід до обов'язкової восьмирічної освіти. Мобілізуючу роль в поліпшенні роботи установ освіти зіграла постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді і подальший розвиток загальноосвітньої школи» (20 червня 1972 р.). Органам народної освіти було запропоновано завершити до 1975 р. введення нових навчальних планів і програм з усіх шкільних курсів; обладнати в усіх середніх школах необхідну кількість навчальних кабінетів; розширити мережу вечірніх шкіл і їх філій за місцем роботи молоді і укріпити їх базу [12]. У 70-ті рр. був прийнятий основоположний документ «Про стан народної освіти і заходи щодо подальшого вдосконалення загальної середньої професійно-технічної, середньої спеціальної і вищої освіти в СРСР». Верховна Рада СРСР у 1973 р. затвердила «Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту» [12]. Загальна середня освіта була покликана забезпечити підготовку молодих поколінь до вибору професії, до виконання різноманітних соціальних функцій, до активної участі в трудовому і суспільно-політичному житті країни. З кожним новим етапом розвитку радянського суспільства ці завдання системи освіти розширювалися і збагачувалися, а разом з цим удосконалювалися і сама система освіти [14, с. 91]. Продовжувалася робота щодо подальшого вдосконалення навчально-виховного процесу в школі. Значно більше уваги приділялося трудовому вихованню учнів, їх професійній орієнтації, а також ідейно-політичному, етичному, естетичному вихованню і фізичному розвитку. У грудні 1977 р. ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР прийняли постанову «Про подальше вдосконалення навчання, виховання учнів загальноосвітніх шкіл та їх підготовки до праці» [12].

На XXVI з'їзді КПРС були підведені підсумки цього етапу розвитку народної освіти: «Подолано важливий рубіж — завершено перехід до обов'язкової загальної середньої освіти. Головне ... у тому, щоб підвищити якість навчання, трудового і етичного виховання в школі, знищити формалізм в оцінці результатів праці вчителів та учнів, на практиці укріпити зв'язок навчання з життям, покращити підготовку школярів до суспільно-корисної праці» [14, с. 8]. Після цієї постанови науково-дослідні педагогічні установи стали вживати заходів щодо розвантаження програм та підручників від складного, науково необґрунтованого навчального матеріалу, а Держкомвидав УРСР уніс до планів видавництва «Радянська школа» та «Мистецтво» видання

навчально-наочних посібників та дидактичних матеріалів.

Наступний етап в розвитку загальноосвітньої школи почався з прийняттям реформи загальноосвітньої та професійної школи. Шкільна реформа була покликана відіграти важливу роль у вирішенні однієї з ключових проблем радянського суспільства — формуванні гармонійно розвиненої особи. Реформа школи своїми положеннями усувала виявлені на практиці розбіжності між окремими, конкретними положеннями з питань народної освіти і реальним ходом розвитку системи освіти. Вона була спрямована на вдосконалення структури середньої освіти, підвищення якості загальноосвітньої, трудової і професійної підготовки молоді, ширше вживання активних форм і методів навчання, зміцнення зв'язку сім'ї, школи і суспільства [12].

У листопаді 1977 р. ЦК КПРС та Рада Міністрів СРСР прийняли постанову «Про перехід на безкоштовне користування підручниками учнями загальноосвітніх шкіл», а ЦК КПУ та Рада Міністрів УРСР ухвалили перехід на безкоштовне користування шкільними підручниками протягом 1978-1983рр. [16]. Протягом усієї історії радянської системи народної освіти радянський уряд завжди виносив кардинальні проблеми розвитку школи на обговорення учительства і широких мас трудящих. Виключно демократичний характер носила і робота з підготовки реформи школи. У комісію Політбюро ЦК КПРС з реформи школи входили поряд з відомими діячами партії і уряду учені, організатори народної освіти, керівники навчально-виховних установ, звичайні вчителі, представники масових організацій робітників та творчих союзів. У реформі враховані пропозиції республіканських і місцевих партійних органів, міністерств, відомств, наукових закладів, вчителів і досвідчених методистів, матеріали серпневих (1983) вчительських конференцій, виступи в друкованих виданнях, листи трудящих.

На цьому закінчується історія становлення загальної середньої освіти. Поставлене на межі 30-40-х років радянським урядом завдання переходу до загальної середньої освіти було виконане в кінці 60-х — на початку 70-х років. В 70-х і на початку 80-х років було прийнято низку нових документів, спрямованих на піднесення роботи системи народної освіти. Але вони не працювали, і радянська школа, піддаючись застійним впливам, все більше входила у кризовий стан. Виникла необхідність у проведенні реформи освіти. У квітні 1984 року схвалено постанову «Основні напрями реформи загальноосвітньої та професійної школи», де передбачалося підвищення якості освіти і виховання; поліпшення трудового виховання і професійної орієнтації учнів; зміцнення навчальної дисципліни і розвиток учнівського самоуправління; підняття громадського престижу і авторитету учителя, покращення його теоретичної і практичної підготовки тощо. Для реалізації поставлених завдань було видано партійні постанови. Зокрема, на основі розробленого партійними постановами плану у країні було проголошено перехід на навчання дітей з 6-річного віку та на 11-

річний термін шкільного навчання; змінювалася структура загальноосвітньої школи (початкова 1-4 класи, неповна середня 1-9 класи, середня школа 1-11 класи), зменшувалась наповнюваність 1-9 класів до 30 осіб, 10-11 класів до 25 осіб [11, с. 5].

У кінці 80-х років, внаслідок перебудовчого напрямку політики М. Горбачова, в Україні відбулися події, які сколихнули національну самосвідомість українців [7, с. 171]. Проте через економічну кризу в країні ці реформи загальмували.

Сучасний розвиток системи освіти в Україні визначено Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття», 1993), законами України «Про освіту» (1991, 2006), «Про загальну середню освіту» (1999). У Національній доктрині розвитку освіти (2002) окреслено пріоритетні напрями державної освітньої політики, а саме: особистісна орієнтація освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей; створення для громадян рівних можливостей здобуття освіти; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту й форм організації навчально-виховного процесу; розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя; розширення україномовного освітнього простору; забезпечення освітніх потреб національних меншин та ін. Відповідно до ст. 25 «Структура системи освіти» Закону «Про освіту» вона складається з таких компонентів: дошкільне виховання; загальна середня освіта; професійна освіта; вища освіта; післядипломна підготовка; аспірантура, докторантура; підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів; позашкільне навчання і виховання; самоосвіта.

Державна національна програма «Освіта» визначила такі напрями реформування освіти:

1) розбудова національної системи освіти з урахуванням кардинальних змін в усіх сферах суспільного життя України;

2) забезпечення моральної, інтелектуальної та психологічної готовності всіх громадян до здобуття освіти;

3) досягнення якісно нового рівня у вивченні базових предметів: української та іноземних мов, історії, літератури, математики та природничих наук;

4) створення умов для задоволення освітніх та професійних потреб і надання можливостей кожному громадянину України вдосконалювати свою освіту, підвищувати професійний рівень, оволодівати новими спеціальностями;

5) забезпечення у кожному навчально-виховному закладі відповідних умов для навчання й виховання фізично і психічно здорової особистості, запобігання пияцтву, наркоманії [18].

Оновлення змісту освіти є визначальним складником реформування освіти в Україні і передбачає приведення його у відповідність до сучасних потреб особи і суспільства. Одним із стратегічних завдань реформування змісту освіти є розробка державних стандартів і відповідне формування системи та обсягу знань, навичок, умінь, творчої діяльності, інших якостей особистості на різних освітніх рівнях. Державний стандарт загальної

середньої освіти – це зведення норм і положень, що окреслюють державні вимоги до освіченості особи на рівні початкової, базової і повної загальної середньої освіти та гарантії держави в її досягненні громадянами. Стандарти освітніх галузей, котрі зумовлюють їх змістове наповнення (обов'язковий мінімум змісту освітньої галузі, що входить до державного компонента, та обов'язкові результати навчання, які відповідають різним освітнім рівням – початковій, базовій та повній загальній середній освіті), є самостійними нормативними документами, що становлять складову частину стандарту. Зміст загальної середньої освіти в Україні складається з державного, регіонального і шкільного компонентів. Освітній стандарт навчального предмета чи галузі знань – це характеристика базового змісту освітньої галузі і система вимог, що визначають обов'язковий для досягнення кожним учнем рівень його засвоєння.

Державний стандарт з навчального предмета "Іноземна мова" має три складники: 1) загальна характеристика, 2) базовий зміст, 3) вимоги до мінімально необхідного рівня підготовленості учнів. До державного стандарту додаються зразки тестових завдань для визначення рівня володіння учнем іншомовними навичками і вміннями.

Відповідно до державного стандарту метою навчання іноземної мови в межах базового курсу є оволодіння учнями основами іншомовного спілкування, у процесі якого здійснюються освіта, виховання і розвиток особистості. Державним стандартом визначається базовий рівень володіння іншомовним спілкуванням, досягнення якого є обов'язковим для всіх учнів певного типу середнього навчального закладу [4, с. 32].

Зміни у змісті освіти вимагали нової навчально-методичної літератури на основі створення альтернативних підручників, оригінальних підручників і посібників нового покоління, навчально-книжкових комплексів тощо та забезпечення учнів навчальною літературою. Різні аспекти підручникотворення висвітлено в роботах видатних вітчизняних науковців (А. Бондар, Ю. Мальований, О. Савченко, Д. Тхоржевський та ін.). Науковцями досліджувалися окремі питання науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи (Д. Зуєв, О. Кондратюк, Є. Остапчук та ін.) та професійно-технічних навчальних закладів (А. Гуржій, В. Радкевич, В. Харабет та ін.), проблеми створення нових шкільних навчальних планів, програм, підручників і посібників (М. Вашуленко, В. Мадзігон, В. Савченко, В. Сидоренко та ін.). Аналіз наукових розробок сучасних учених О. Сухомлинської, Т. Завгородньої, Б. Ступарика та ін. доводить, що шкільна книга значно впливає на якість отриманих знань учнів.

Проблема забезпечення учнів підручниками постійно існувала у загальноосвітніх школах протягом усього ХХ століття. Не дивлячись на те, що на її вирішення було затрачено багато сил і коштів, що вирішенням цього питання займалися найвищі посадові особи і керівні органи, повного забезпечення

усіх учнів необхідною навчальною літературою так і не відбулося. Зміна змісту освіти, а відповідно і підручників, проходила згідно з розробленими Міністерством освіти планами і ним же перевірялася. Міністерство освіти УРСР щороку затверджувало список підручників, якими можна було користуватися в процесі навчання учнів загальноосвітніх шкіл. Не дивлячись на прийняття значної кількості рішень щодо створення і видання стабільних підручників згідно з новим змістом освіти, повного забезпечення ними шкіл не вдавалося досягти. Тому Міністерство освіти УРСР весь час намагалося поліпшити ситуацію.

Підсумовуючи вищезазначене, зауважимо, що забезпечення школярів навчальною літературою з кожним роком покращувалось за рахунок випуску нових, перерозподілу вживаних та використанню бібліотечних підручників.

Ситуація, що склалася з забезпеченням підручниками школярів незалежної України у кінці ХХ століття, йшла явно не на користь якості шкільної освіти. Не дивлячись на постійне прийняття Міністерством освіти України рішень достатнього постачання навчальної літератури учням так і не відбулося. Такий стан був пов'язаний з: а) тим, що з отриманням незалежності потрібно було створювати і видавати нові підручники (бажано альтернативні, а це ускладнювало їх створення і видання), б) економічною нестабільністю в країні, в) невизначеністю змісту навчання тощо. Через фінансову скруту забезпечення шкіл підручниками та їх випуск були чи не найбільш важливими проблемами 90-х років. На їх вирішення було спрямовано не одне рішення керівних органів освіти. Наприклад, у рішенні колегії Міністерства освіти України від 23 вересня 1992 року «Про початок нового 1992/1993 навчального року в навчальних закладах України» зазначалося, що видано понад 180 назв підручників та навчальних посібників загальним тиражем 28,1 мільйона примірників, а також створено чимало альтернативних підручників для загальноосвітніх шкіл. Разом із цим у рішенні зазначалося, що оновлення змісту освіти не своєчасно відображається в програмах і підручниках [1, с. 102].

Необхідність вжиття конкретних заходів щодо випуску всіх підручників до початку кожного наступного навчального року відображалася щорічно у рішеннях колегії Міністерства освіти України. Тривожна ситуація зберігалася і в кінці ХХ століття. Це підтверджує доповідь міністра освіти В. О. Зайчука «Про початок 1999-2000 року в закладах освіти», в якій сказано, що існувала напруга із забезпеченням шкіл підручниками, що не було створено достатнього для шкіл підручничого фонду, в першу чергу, через обмежене фінансування. Міністр освіти також сказав, що протягом минулого року фактично було призупинено випуск навчальних книг для загальноосвітніх навчальних закладів і лише після Указу Президента України від 6 серпня 1999 року «Про невідкладні заходи щодо своєчасного і організованого початку нового 1999/2000 навчального року» справа поліпшилася. Організовано випуск

гостродефіцитних навчальних книг, і вони до 25 жовтня мали надійти в області. У доповіді також звернуто увагу на те, що щороку у загальноосвітніх закладах використовувалася майже 1 тисяча назв підручників і навчальних посібників, більшу половину з яких (570 назв) складала основна навчальна література. Серед них чималою була частка альтернативних книг, але не всі вони мали належну якість.

Окрім вищеназваних проблем, у 90-ті роки в Україні були й позитивні зрушення, пов'язані передусім із створенням та апробацією навчально-методичних комплексів, альтернативних та диференційованих підручників, створенням нового покоління навчальної літератури тощо [2, с. 148].

Проведений аналіз показав, що вирішення проблеми забезпечення школярів навчальною літературою завжди бажало бути кращим. Це пов'язано з низкою об'єктивних (швидкий науково-технічний розвиток, значне збільшення обсягу наукових знань, виникнення нових наук тощо) та ідеологічно-політичних (зміна політичних владних систем, панівні ідеології, складом правлячої верхівки, пріоритетами розвитку в освіті тощо) чинників. Результатом столітнього розвитку стало розуміння того, що нова навчальна література повинна забезпечити всебічний розвиток дитини як особистості; створити умови для засвоєння обсягу знань про людину, природу і суспільство; естетичне, правове, трудове, екологічне і фізичне виховання; формування здорового способу життя та професійне самовизначення. При підготовці підручників зверталася особлива увага на структурування навчального матеріалу, його змістовне наповнення, досягнення високої навчальної ефективності. У новоствореній літературі вимагалось дотримуватись принципу послідовності, плавного і вмотивованого переходу від простого до складного, спрямування на вдосконалення змісту мовної, суспільствознавчої, природничо-математичної та художньо-естетичної картини світу учнів [5, с. 22].

Щодо підручників з іноземних мов, то у вітчизняній методиці неодноразово піднімалося питання про нагальну необхідність конструювання національних підручників іноземної мови для середньої школи як основного засобу навчання і важливого механізму реалізації вимог сучасного суспільства (В. М. Плахотник, В. Г. Редько, Н. К. Складенко та ін.). Яскравим прикладом конструювання національних підручників іноземної мови для середньої школи став колектив авторів під керівництвом професора Н. К. Складенко (серії навчально-методичних комплексів (НМК) для СЗОШ під загальною назвою English through Communication (ETC)) [15, с. 2].

На шляху реалізації зазначених напрямів розвитку освіти погляд в історію є доцільним, щоб уникнути помилок, виявити досягнення, інноваційний потенціал сучасної реформи, зберегти і примножити її здобутки. Вивчення історії реформування шкільної освіти сприяє осмисленню й усвідомленню сучасних процесів в освіті та проектуванню її майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архів Міністерства освіти України. – Ф.166. – Оп.18. – Спр. 9. – С. 102.
2. Архів Міністерства освіти України. – Ф.166. – Оп.18. – Спр.304. – С. 148.
3. Березівська Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Л. Д. Березівська. – К. – 2009.
4. Державний освітній стандарт з іноземної мови (загальна середня освіта) V-IX класи / Керівн. автор. колективу С. Ю. Ніколаєва. — К.: Ленвіт, 1998.
5. Забезпечення навчальною літературою школярів як фактор впливу на формування у школярів наукової картини світу. Збірник наукових праць. Педагогічні науки.— Х.: ХДУ. – 2008. – Вип. 49.
6. Закон УРСР. Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР. – К.: Радянська школа. – 1959.
7. Історія педагогіки: курс лекцій. Навчальний посібник. – К.: 2004.
8. Кабатченко М. В. Народное образование в СССР / М. В. Кабатченко. – М.: Просвещение. – 1986.
9. Кузьменко В. В. Становлення трудової підготовки школярів у 1958-1985 рр. / В. В. Кузьменко // Таврійський вісник освіти. – 2010. – № 1 (29). С. 18 – 23.
10. Малышев М. П. Организация и планирование всеобщего среднего образования / М. П. Малышев. – М.: Просвещение. – 1957. – С. 44.
11. Про заходи по виконанню постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про перехід на безплатне користування підручниками учнями загальноосвітніх шкіл Української РСР» // Збірник постанов і розпоряджень Уряду УРСР. – 1977 – 1978. (27 – 29 груд. 1977. – 9 – 13 січ. 1978). – №1. – С. 5 – 7.
12. Прокофьева М. А. Народное образование в СССР. 1917 – 1967 / М. А. Прокофьева. – М.: Просвещение. – 1985. – С. 81 – 95.
13. Про стан підготовки та видання підручників і навчальних посібників для загальноосвітніх шкіл Української РСР // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – 1962. – №12. – ст. 58. – С. 4 – 8.
14. Филиппов Ф. Р. Всеобщее среднее образование в СССР / Ф. Р. Филиппов. – М.: Просвещение. – 1976.
15. Хоменко О. В. Зміст навчання англійської мови у 10-11-х класах середньої загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.: 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / О. В. Хоменко. – К. – 2001.

УДК 378.147

Алексеев О. М.

Сумський державний університет

Алексеева Г. В.

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С.Макаренка

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ
НАВЧАЛЬНИХ ВИДАНЬ